

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΚΑΪΤΕ

Ο «ΦΑΟΥΣΤ», ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ*

«Ο Φάουστ, ο Χάμλετ, αυτοί οι άφωνοι έμπιστοι δλων τών άγωνιών της ψυχής μου! Αυτοί είναι οι άπολογηται της ζωής μου!» Γράφει ο νέος Μπερλιόζ πού διάβαζε τότε τη μετάφραση του «Φάουστ» από τόν Ζεράρ ντε Νερβάλ με τή φλόγα του ένθουσιασμού τών είκοσιδύο χρονών του. Μιά μέρα περπατώντας στην έξοχή δπως συνήθιζε, ο όνειροπαρμένος μουσικός άρχισε ν' άπαγγέλλη τή μπαλλάντα του «Βασιληά της Θούλης» στη μετάφραση του Γάλλου ποιητή. Κι' έξαφνα, άκουσε χτυπητά νά ξεπηδά άπ' τή φαντασία του ή μουσική προσαρμογή της σε μία μελωδία παράξενη με πρωτόφαντους έντυπωσιακούς ρυθμούς. «Αυτό είνε! μία γνήσια Γοτθική Μεσαιωνική μελωδία!» φώναξε ο Μπερλιόζ, κι' έτρεξε νά τή γράψη.

Αυτή ήταν ή πρώτη άφετηρία της δημιουργίας της «Καταδίκης του Φάουστ», του κορυφαίου έργου της ζωής του, πού παίχθηκε μόνο ύστερα από σαρανταπέντε χρόνια. «Τό κεφάλι μου είνε γεμάτο από τόν «Φάουστ»... Ποτέ δε θά βρω υπόθεση πού νά ξετρελλαίνη τόσο τή φαντασία μου... «Ο δραματικός θρύλος» δπως τιτλοφορεί ο Μπερλιόζ τήν «Καταδίκη του Φάουστ» περιλαμβάνει τέσσερα μέρη με είκοσι σκηνές: τούς «Στοχασμούς του Φάουστ», τό «Χορό τών χωρικών» με τό περίφημο Μάρς του Ρακότσκι, τόν «Υμνο του Πάσχα», τήν «Είσοδο του Μεφιστοφελή», τή σκηνή της «Ταβέρνας», τό «Τραγούδι του Μπαράντερ», τό «Χορικό τών συντρόφων», τό «Τραγούδι του Μεφιστοφελή» (ο Ψύλλος), τά «Δειβάδια στις όχθες του Άλβη», τόν «Φάουστ στην καμαρούλα της Μαργαρίτας», τόν «Βασιληά της Θούλης», τό «Μενουέττο τών πνευμάτων», τή «Σερβνάτα του Μεφιστοφελή», τήν «Ρομάνς της Μαργαρίτας», τά «Δάση και Σπηλιές», τήν «Επίκληση στη φύση», τόν «Καλπασμό στην Άβυσσο», τούς «Ούρανοός».

Όλοι αυτοί οι μουσικοί δραματισμοί και οι εικόνες, κατακυρώνουν τήν αύθαιρεσία του μεγαλοφυούς συνθέτη, πού υποκαθιστά κάθε φορά τόν έαυτό του στον ήρωα του Γκαίτε.

Τό μεγάλο συμφωνικό τρίπτυχο του Λίστ με τόν τίτλο «Φάουστ—Συμφωνία», παρουσιάζει σε τρείς ζωγραφικούς πίνακες με τά πλουσιώτερα διακοσμητικά χρώματα της

όρχηστρας του, τις τρείς κυρίαρχες μορφές της τραγωδίας του Γκαίτε.

Ο μεγαλόστομος ρομαντικός συνθέτης δίνει σ' αυτό τό έργο του τήν πρώτη όμολογία πίστεως, σαν ένας πρώτος Ιεροφάντης, πρós τήν μεγάλη νέα δυαδική μουσική θρησκεία, πού έρχεται νά κατακυρώση ο Βάγνερ με τή γιγάντια μουσική σφραγίδα του. Είναι ή διπλή λιτανεία τών λυρικών παρθένων μορφών, πού άτενίζουν πρós τήν θεία άπολύτρωση, και τών βακχικών μαινάδων, πού κρατούν τούς ρυθμούς ένός έλεύθερου διονυσιασμού στην τέχνη.

Ο Λίστ, ο φλογερός θυρσοφόρος, περνά περήφανος ανάμεσά τους. Πραγματοποιεί με μιάν ύπέροχη μουσική συνθετικότητα και μεγαλορρημοσύνη, τήν ψυχογραφική άναπαράσταση της μορφής του Φάουστ—του μεγάλου μεταφυσικού έρευνητή— τή θεία άνθηση της μορφής της Μαργαρίτας—, της γυναίκας πού άγαπά—και τούς σαρκασμούς του Μεφιστοφελή— του δαίμονα πού άρνεϊται.

Άπό ένα έπεισόδιο του «Φάουστ» πού έγραψε ο Λενάου έμπνευσμένος από τόν Γκαίτε, ο Λίστ έμπνέεται τό περίφημο «Βάλς του Μεφίστο» πού έγραψε στην άρχή για πιάνο σόλο, κι άργότερα για συμφωνική όρχήστρα. Ο Μεφιστοφελής μεταμφιεσμένος σε κυνηγό, μπαίνει μαζή με τόν Φάουστ μέσα στη σάλλα ένός χωριάτικου πανδοχείου, δπου πανηγυρίζουν ένα γάμο. Κοροϊδεύει τούς όργανοπαίκτες του χωριού για τήν κοιμισμένη μουσική τους, κι' άρπάζοντας ένα βιολί, άρχίζει νά παίξη ένα χορό πρωτόφαντου ρυθμού, με έπεισόδια γεμάτα πάθος, πού άνιστορούν τήν πάλη δυό παλληκαριών για τήν κατάκτηση μιās κοπέλλας πού είδαν νά κολυμπά μέσα στο ποτάμι. Ο Φάουστ, πού άπ' τή στιγμή πού μπήκε στη σάλλα, έμεινε έκστατικός έμπρός στην ώμορφιά μιās νέας κοπέλλας με φλογερά μαύρα μάτια, τήν παρασύρει σ' ένα όρμητικό χορό, κι' ύστερα φεύγει μαζή της. Ο δαιμονισμένος χορός, στον όποιο τό βιολί του Μεφίστο κεντρίζει δλους τούς θαμώνες, έξακολουθεί μέσα σ' ένα τρελλό διονυσιακό μεθύσι.

Στις σπιθόβολες αυτές μουσικές σελίδες, τό θαυματουργικό δαιμόνιο του Λίστ, φθάνει στο κορύφωμα μιās φλογισμένης παραφοράς της φαντασίας.

* Συνέχεια άπ' τό προηγούμενο και τέλος.

Μιά σύντομη συμφωνική Εισαγωγή γιά τόν «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε, ἔγραψε κι' ὁ Βάγνερ στή νεότητά του. Μά ἡ σελίδα αὐτή γρήγορα σκεπάστηκε ἀπό τόν ὕγκο τοῦ ἄλλου κολοσσιαίου ἔργου τοῦ μεγάλου μουσικοῦ δραματούργου, τοῦ ὁποῦ ὁ ἔγωκεντρισμός δέν ἦταν δυνατόν ν' ἀνεχθῆ τή μουσική πραγματοποίηση ξένης ἐμπνεύσεως, ἀκόμα κι' ἂν αὐτή πήγαζε ἀπό τόν Γκαίτε.

Μέσα στόν κύκλο τῶν ποιημάτων τοῦ Γκαίτε «Ideal und Gegenwart», βρίσκομε πολλοὺς στίχους πού φανερώνουν τήν ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ στή Μουσική. Σέ μιὰ τελευταία ἔκδοση τῆς συλλογῆς αὐτῆς, βρίσκομε ἐπισυνημμένες καί μερικές βαθυστόχαστες σελίδες τοῦ Γκαίτε γιά τήν τέχνη τῶν ἤχων, πού εἶχε χαρίσει μαζί μ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ ἡμερολογίου του στόν ρομαντικό ποιητή Ρούντολφ φόν Μπέγερ, ὅταν ἔμενε μαζί του στήν ὠραία πόλιν Μπέρκα, στίς δχθες τοῦ Ἰλμ. Οἱ σελίδες αὐτές κλείνουν αὐθεντικά φιλοσοφικά συμπεράσματα γιά τήν προέλευση τῆς μουσικῆς, καί τή σχέση τῆς μέ τὸ πανανθρώπινο πρόβλημα. Ξεκινᾷ ὁ Ποιητής ἀπό τὸ δρόμο πού χάραξε ὁ Σπινόζα χάρις στόν Ἑλληνισμό — λατρεία τοῦ Διονύσου, καί μουσική οὐσία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Στό τελευταῖο «μυστήριον» τοῦ «Φάουστ», συνεπάγεται ὁ Ποιητής, πρέπει ν' ἀποδοθῆ μιὰ μουσική ἔννοια. Στά χειρόγραφα αὐτά βρίσκομε πολύτιμες πληροφορίες γιά τή στάση τοῦ Γκαίτε ἀπέναντι τοῦ Σπινόζα, γιά τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, καί γιά τήν ὕστατη ἔννοια τοῦ ποιήματος τοῦ «Φάουστ», καί βλέπομε νὰ φωτίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ Ποιητῆ ὡς τ' ἀπροσμέτρητα βάθη τῆς, ἐνῶ μᾶς περιβάλλει ταυτόχρονα μιὰ πνοὴ αἰωνιότητος.....

Μεταφράζω ἀπ' τὸ πρωτότυπο τίς σκέψεις αὐτές τοῦ Γκαίτε:

«Ναί, ὑπάρχει κάτι μέσα στό εἶναι μας, πού μᾶς προωθεῖ ἔξω ἀπὸ μᾶς καί μᾶς ἀνυψώνει. Ἡ μουσικὴ ἀποτελεῖ αὐτὸ τὸ παγκόσμιο ἀνθρώπινο στοιχεῖο. Ἄν ἀναπτύξωμε αὐτὸ τὸ σχῆμα καί παραδεχθοῦμε τίς σκέψεις πού ἀπορρέουν ἀπ' αὐτὸ μέσα στήν πλειονότητα τῶν γεγονότων καί τῆς δράσης, θά τίς περικλείσωμε ἐντός μας γιά πάντα. Ἡ μουσικὴ εἶναι πάντα παρούσα. Ἄλλὰ οἱ ὠραῖες μελωδίαις πού ἀκοῦμε, γονιμοποιοῦν τὸ ἔδαφος γιά νὰ μπορέση νὰ ὀριμάσῃ τὸν καρπὸ μέ τοὺς ἴδιους τοὺς χυμούς του. Ὅπως ὁ καλὸς γεωργὸς καλλιεργεῖ τὸ χωράφι του, ἔτσι κ' ἐμεῖς πρέπει νὰ φροντίζωμε νὰ προετοιμάζωμε τὴν εὐαισθησία μας γιά ν' ἀποδόσῃ ἀποτελέσματα εὐτυχιόμενα.

Θέλω νὰ γίνουν ἐπακριβῶς νοητοὶ οἱ μαίανδροι τῆς ἀκέψης μου. Τοποθετῶ ἐμπρός μου τὸ «μυστήριον τῆς μουσικῆς» γιά νὰ μπορέσω νὰ νοιώσω καλὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς ἀνθρωπότητος.

«Τὸ μῆνυμα τοῦ Πάσχα — Χριστὸς Ἀνέστη!

ἀντηχεῖ σ' ὅλες τίς χριστιανικὲς χώρες — Ἐπνώνοντας τὸ ὕψιστο πνευματικὸ τραγοῦδι. Καί σὺ, ψυχὴ μου, ἀναπτέρωσε κάθε σου δύναμη στίς ἀνώτερες φόρμες, κι' ἄς γίνῃ ὁ Θεὸς ὁ μόνος σκοπὸς σου».

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τῆς πνευματικῆς ἀνάστασης, μᾶς φαίνεται κιὸ νοητὸ μόλις κυριαρχήσωμε ἐπάνω στίς βασικὲς συνθήκες. Ἡ θρησκεία ἔχει τὴ δύναμη νὰ μᾶς μεταδῆ τίς βαθύτερες παραστάσεις. Ὅλα μαρτυροῦν μιὰ «προετοιμασία Ἀναστάσεως» πού συντελεῖται μέσα μας... Οἱ ξεχωριστοὶ ἄνθρωποι τῆ διαισθάνονται μέ μιὰν ἐνδόμυχη ὑπερένταση, τῆς ὁποίας θά ἦταν ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ἀπασχόληση ν' ἀναζητήσωμε τίς ἐνδείξεις. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰδεώδες εἶναι νὰ κατορθώσωμε νὰ βγοῦμε ἀπ' τὸ φθαρτὸ μας περίβλημα, νὰ ἐπικοινωνήσωμε μέ τ' ἀνώτερα πνεύματα. Τὸ ἰδεώδες αὐτὸ θά μπορούσε νὰ ἐκφρασθῆ καί νὰ κατανοηθῆ σὰν βαθύτατη ἐκδήλωση τῆς πνευματικῆς μας οὐσίας, σέ μιὰ ἔννοια καθαρῶς μουσικῆ. Οἱ τελειωτικοὶ λόγοι βρίσκονται στήν ἔνωση τῆς θείας μέ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση. Ἔτσι εἶνε δυνατόν νὰ ἐκφράζεται ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς σέ κάθε ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου πού νοιώθει Ἐκεῖνον καί τὴ φύση μέσα του, κι' ἐξακολουθεῖ ν' ἀγωνίζεται γιά νὰ φθάσῃ στίς ὑψηλότερες μορφές τῆς εὐαισθησίας. Τότε ἡ δημιουργικὴ του συνείδηση καθιστᾷ σ' αὐτὸν αἰσθητὴ τὴ Θεότητα καί τοῦ δίνει τὴ δύναμη νὰ πραγματοποιήσῃ τίς ὕψιστες ἐκφάνσεις τῆς ὄντοτήτος του.

Πολλὲς συγκριτικὲς σκέψεις ἔχω κάνει ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ὡς τώρα. Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅμως ὅτι δέν ἔγιναν καταληπτός. Τὸ τέλειον εἶνε ἀποκλειστικὴ ἰδιότης τοῦ θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶνε ἡ «causa immanens» τοῦ Σπινόζα. Ἔτσι δέν παύει ποτέ νὰ ἐκδηλώνεται καί νὰ εἶνε πάντα κοντὰ μας. Αὐτὴ τὴν ἀλήθεια τὴ διαπιστώνω ὀλοένα περισσότερο κάθε μέρα: Ἡ Θεότης εἶνε αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ αἰώνια βασικὴ συγχορδία τῆς ἐνδόμυχης ζωῆς μας...

Ἐμπρός λοιπὸν στό ἔργο μας, μέ θάρρος. Κανένας δέν μπορεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν «εἰκόνα» (1) πού κατακτήσαμε μέ ἀνεκτίμητη καί θαυμαστὴ προσπάθεια.

Ἄς παραιτηθοῦμε ἀπ' ὅλες τίς μάταιες κι' ἐπικίνδυνες καινοτομίες πού μᾶς καρδοκοῦν ἀπὸ κάθε μεριά καί δέν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ μᾶς προωθήσουν, οὔτε νὰ χαρίσουν τὴ δροσιὰ στήν ψυχὴ μας, οὔτε στό φιλολογικὸ, οὔτε στό μουσικὸ ἔδαφος. Αὐτὲς οἱ ἰδιοτροπίαις μόνο σέ ἀποθάρρυνση κι' ἀνικανότητα γιά ἐργασία καταλήγουν. Πρέπει νὰ δώσωμε στή σκέψη μας ἄλλη κατεύθυνση πρὸς ἀνώτερες ἰδεατὲς σφαῖρες. Πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς ἀπέβλεπε ὁ ἀρχαῖος κόσμος μέ τίς ἀθάνατες ἀντιπροσωπευτικὲς του προσωπικότητες, πού μᾶς ἀνοι-

1. Ἡ λέξη εἶνε γραμμένη Ἑλληνικὰ στό πρωτότυπο.

ξαν και μᾶς προετοίμασαν ὄλους τοὺς δρόμους. Οἱ θησαυροὶ ποὺ μᾶς κληροδότησαν εἶναι ἀνεξάντλητοι, καὶ πρέπει νὰ ἤμαστε πολὺ ἀχάριστοι ἂν παραγνωρίσωμε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια.

Ἄς συγκεντρώσωμε λοιπὸν ὄλες μας τίς δυνάμεις γιὰ νὰ δώσωμε μιὰν ἀντάξια φόρμα κι' ἔκφραση στίς ἰδέες ποὺ ἔχομε ἀποταμιεύσει μέσα στὴν ψυχὴ μας. Κι' ἄς προσπαθήσωμε νὰ δημιουργήσωμε μὲ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεων μας ὅ,τι εἶνε ἀξίον' ἀνυψώση καὶ νὰ ἐξευγενίσῃ τὴ ζωὴ μας.

Ἡ Μουσικὴ μᾶς ὁδηγεῖ στὴ μεγαλειωδέστερη κι' ἔλκυστικώτερη σύλληψη ἑνὸς ἰδεατοῦ κόσμου ποὺ ἤρε στὸν Ἑλληνισμό τὴν ἀρτιώτερη ἐκδήλωσή του. Μόνο ἡ Ἑλληνικὴ Ἀρχαιότης μᾶς δείχνει τὸν καλὸ καὶ σωστὸ δρόμο. Ὅχι μόνον μὲ τὸν πάμφωτο κλασικισμό καὶ τὴν πλαστικότητα τῆς φόρμας καὶ τῶν γραμμῶν της, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βαθειὰ κατανόηση καὶ τὴν ἀγάπη της στοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, κι' ἀκόμα μὲ τὴν εὐτυχία ποὺ καταυγάζει τὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς κι' ἐκφράζεται μὲ ὀλόχαρες φόρμες, καὶ μὲ τὸν ἐνθουσιασμό ποὺ πλημμυρίζει τὴ χρυσὴ αὐτὴ ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κάτω ἀπ' τὸν ἡλιόχαρο οὐρανό, ὁ αὐλὸς καλεῖ σὲ χορευτικὰ συμπλέγματα, καὶ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς ἐλαφρόνει τὸ βάρος τῆς βαθεῖας τῆς οὐσίας ποὺ ἐκδηλώνεται κι' αὐτὴ μέσα σ' ἕνα ἀπλετο φῶς. Θάπρεπε ν' ἀνατρέξωμε πολὺ ὑψηλὰ στὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐξελέξεως, γιὰ νὰ βροῦμε τίς πρώτες πηγές ἀπ' τῆς ὁποῖες ἐκπορεύεται ὁ τέλειος αὐτὸς ἑλληνισμὸς μὲ τὸν ἀγνότατο ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴ Μουσικὴ μὲ ὄλες τίς μορφές της. Αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι μιὰ συνισταμένη τῶν μουσικῶν στοιχείων ποὺ προϋπάρχουν στὴ δημιουργία. Στὸν ποιητικὸ αὐτὸ λαὸ ἡ μουσικὴ εἶναι μιὰ γόνιμη δυνάμη πρὸς δράση, ἕνα ἀναπόσπαστο καὶ ζωτικώτατο στοιχεῖο, ὁ πρόπιστος συντελεστής τῆς ἐθνικῆς, τῆς θρησκευτικῆς, καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ διδασκαλία ποὺ ἀπορρέει ἀπ' τὸ ἐξακριβωμένο αὐτὸ γεγονός, εἶναι αὐτὴ ἡ ἐννοια τῆς ζωῆς καὶ τῆς πολύμορφης καὶ πολύχρωμης πραγματικότητας, ἐπάνω στὴν ὁποῖαν ὑφαίνεται ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαρξὴ μας. Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο θέλω νὰ ἐπιστήσω τὴν ἀπερίσπαστη προσοχὴ ὄλων: κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴ «χαρὰ τῆς ζωῆς», τὸν ἥλιο καὶ τὸ φῶς ποὺ καταυγάζουν τὸν κόσμον. Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ φανερώνεται ἐπιβλητικὰ στοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ τὴ μουσικὴ γαλήνη.

Τὸ ὑψιστὸ χρέος μας ἐπιβάλλει τὴν προσαρμογὴ στὴ φωτερὴ αὐτὴ τάξη τῶν πραγμάτων. Ἡ Μουσικὴ μᾶς δίνει τὸ προαίσθημα καὶ τὸ μήνυμα ἑνὸς κόσμου τελειότερου ἀπὸ ἐκεῖ-

νον ποὺ ψελλίζουν οἱ ἦχοι. Ἡ ζωὴ εἶναι ἡ «Μουσικὴ τῆς ψυχῆς». Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἄσυλλο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μας. Ὅ,τι δημιουργοῦμε, ὅ,τι χτίζομε εἶναι μόνον τμηματικὲς ἐκδηλώσεις. Ἡ ἁρμονία καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ Σύμπαντος μᾶς δίνει τὴ λύση ὄλων τῶν αἰνιγμάτων: Περνώντας τὴν εἴσοδο τοῦ ναοῦ τῆς μουσικῆς πλησιάζομε πρὸς τὴ Θεότητα. Καὶ μόνον σ' Αὐτὴν βρίσκομε τὴν «ἀπολύτρωση».

Φρονῶ ὅτι ἡ ποίηση πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐνωρίτατα μὲ ὠδήγησαν οἱ ἐνδόμυχες δυναμικὲς ὁρμές μου, περιέχει σὲ ὑψιστὸ βαθμὸ πλεῖστα μουσικὰ στοιχεῖα καὶ ὄχι μόνον στοῦ ρυθμοῦ τῆς ποιητικῆς γλώσσας. Κυρίως στὴ δραματικὴ ποίηση βλέπομε ἐνσαρκωμένο τὸ μουσικὸ πνεῦμα. Ἀπ' αὐτὸ γεννήθηκε τὸ πρότυπο ἀρχαῖο Δρᾶμα, ποὺ οἱ Ἕλληνες ἔστησαν μπροστὰ στὰ μάτια μας, — τρόπαιο ἐπιβλητικὸ γιὰ ὄλους τοὺς ἐπερχομένους, καὶ πηγὴ ἀένανης διδασχῆς. Εἶνε πιθανώτατο νὰ ὑπῆρχε πρὶν ἀπ' τὴ γέννηση τῆς τραγωδίας μιὰ συναφῆς ἀνταπόκριση τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ μὲ τίς μυθολογικὲς ἀναπαραστάσεις. Γιατί πούθενά ἄλλοῦ δὲ θὰ συναντήσωμε παρόμοια διεΐσδυση τοῦ κόσμου τῶν θεῶν μέσα στὴν ἀπλοϊκότητα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ὅπως στὸν «πρωταρχικὸ Ἑλληνισμό». Οἱ γεμάτες μυστικισμό ἐορτές καὶ οἱ λιτανεῖες ποὺ τελοῦσαν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Διονύσου, στηρίζονται ἀσφαλῶς ἐπάνω στοῦ πασιχάρου λαϊκοῦ πνεύματος, καὶ βρίσκομε ἀναδρομικοὺς δεσμοὺς πανίσχυρους τοῦ πνεύματος αὐτοῦ μὲ τὸν πρωτόγονο μυστικισμό, τὸν ἴδιο ποὺ θὰ μεταφυτευθῆ μεταγενέστερα στοῦ ἔδαφος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀσάλευτη βάση κάθε ποιήσεως. Θαυμάζω τὸν Σαίξπηρ γιὰ τὴν τέχνη του νὰ περισυλλέγῃ καὶ νὰ πραγματοποιῆ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, νὰ συνδυάζῃ τὴν πεμπτοσύνη τῆς τραγικότητας μὲ στοιχεῖα κωμικὰ ποὺ βρίσκομε ἤδη στὰ ὑψηλὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, μέσα στὰ ὁποῖα οἱ θεοὶ γελοῦν, κι' ὁ γέρο-Ἡφαιστος χλευάζεται μὲ χαιρεκακία, γιατί ποτὲ ἡ Ἀσχήμια δὲν μπορεῖ νὰ συμβιβασθῆ μὲ τὴν Ὁμορφιὰ τὴν ἀθάνατη.

Τὸ μυστικιστικὸ πνεῦμα, ποὺ προσπάθησα νὰ ἀναδείξω ἀνάγλυφο στοῦ «Φάουστ», γεφυρώνει μὲ τὰ δραματικὰ καὶ τὰ μουσικὰ του στοιχεῖα τοὺς κόσμους τῆς ποιήσεως μὲ τὴν πανανθρώπινη ἀποστολή...

Ἡ μουσικὴ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατό ν' ἀντικατασταθῆ μὲ καμμιάν ἄλλη τέχνη. Γιατί ἀναβλύζει ἀπ' τὰ τρισβαθὰ τῆς ψυχῆς, κι' ἐγγίζει τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση στίς εὐαισθητότερες ἴνες της. Γι' αὐτὸ φθάνει στὸ ὕψος μιᾶς τέχνης παγκόσμιας, ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ στὴν κατανόηση ὄλων τῶν ἄλλων.»

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

Τ Ε Λ Ο Σ